

20-Fevral, 2026-yil

**SOLIQ TIZIMINING IQTISODIY MOHIYATI VA UNI
TAKOMILLASHTIRISH YO‘NALISHLARI**

Davlatov Rustam Shodmonovich

SamDVMCHBU Toshkent filiali,

Iqtisodiyot, buxgalteriya hisobi va audit kafedrasi o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada soliq tizimining iqtisodiy mohiyati, uning davlat moliyasi barqarorligini ta’minlashdagi o‘rni hamda milliy iqtisodiyotni tartibga solishdagi ahamiyati kompleks tahlil qilingan. Maqolada soliq nazariyasining asosiy yo‘nalishlari, soliq funksiyalari, soliq yukini optimallashtirish masalalari va soliq ma’muriyatchiligini takomillashtirishning ustuvor yo‘nalishlari yoritilgan. Shuningdek, O‘zbekiston soliq tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar natijalari ilmiy jihatdan baholangan.

Kalit so‘zlar: soliq tizimi, soliq siyosati, soliq yuki, fiskal siyosat, davlat byudjeti, soliq ma’muriyatchiligi.

**ECONOMIC ESSENCE OF THE TAX SYSTEM AND DIRECTIONS FOR ITS
IMPROVEMENT**

Davlatov Rustam Shodmonovich

Tashkent branch of SamDVMCHBU,

Teacher of the Department of Economics, Accounting and Audit

Annotation This scientific article comprehensively analyzes the economic essence of the tax system, its role in ensuring the stability of state finances and its importance in regulating the national economy. The article covers the main areas of tax theory, tax functions, issues of optimizing the tax burden and priority areas for improving tax administration. Also, the results of the reforms being implemented in the tax system of Uzbekistan are scientifically evaluated.

Keywords: tax system, tax policy, tax burden, fiscal policy, state budget, tax administration.

KIRISH

Bozor iqtisodiyoti sharoitida soliq tizimi davlat iqtisodiy siyosatining asosiy instrumentlaridan biri hisoblanadi. Soliqlar orqali davlat byudjet daromadlari shakllantiriladi, iqtisodiy jarayonlar tartibga solinadi va ijtimoiy barqarorlik ta’minlanadi. Shu bois, soliq tizimining ilmiy-nazariy asoslarini chuqur o‘rganish hamda uni amaliyotga mos ravishda takomillashtirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Globallashuv va raqamli iqtisodiyot sharoitida soliq tizimiga bo‘lgan talablar keskin o‘zgarmoqda. Soliq yukining adolatli taqsimlanishi, soliq ma’muriyatchiligining shaffofligi

va soliq to'lovchilar huquqlarining himoya qilinishi iqtisodiy o'sishning muhim omiliga aylanmoqda.

Soliqlar davlat moliya tizimining asosiy bo'g'ini bo'lib, ular orqali davlat o'zining iqtisodiy, ijtimoiy va investitsion siyosatini amalga oshiradi. Globallashuv sharoitida soliq tizimining samaradorligi mamlakatning raqobatbardoshligi va investitsiyaviy jozibadorligini belgilab beruvchi muhim omillardan biriga aylanmoqda. Shu bois, soliqlarning iqtisodiy mohiyatini chuqur o'rganish va amaliyotga mos ravishda takomillashtirish dolzarb hisoblanadi.

Soliqlarning ilmiy-nazariy asoslari. Iqtisodiy adabiyotlarda soliqlar davlat tomonidan jismoniy va yuridik shaxslardan majburiy tartibda undiriladigan to'lovlar sifatida ta'riflanadi. Soliqlar davlat bilan soliq to'lovchilar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni ifoda etadi.

Soliqlarning iqtisodiy mohiyati quyidagi jihatlarda namoyon bo'ladi:

- milliy daromadning bir qismini qayta taqsimlash;
- davlat funktsiyalarini moliyalashtirish;
- iqtisodiy faollikka ta'sir ko'rsatish.

Iqtisodiy nuqtai nazardan soliqlar — davlat tomonidan jismoniy va yuridik shaxslar daromadlarining bir qismini majburiy tartibda markazlashtirish shaklidir. Soliqlar quyidagi asosiy funktsiyalarni bajaradi:

1. Fiskal funktsiya — davlat byudjeti daromadlarini shakllantirish;
2. Tartibga soluvchi funktsiya — iqtisodiy jarayonlarga ta'sir ko'rsatish;
3. Ijtimoiy funktsiya — aholi daromadlari tengsizligini yumshatish;
4. Rag'batlantiruvchi funktsiya — investitsiya va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash.

Bu esa, bozor iqtisodiyoti sharoitida soliqlarning tartibga soluvchi funktsiyasi ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Ayniqsa, zamonaviy iqtisodiyotda soliqlarning rag'batlantiruvchi funktsiyasi muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Soliq tizimi va fiskal siyosat. Soliq tizimi – mamlakatda amal qiluvchi soliq turlari, soliq stavkalari, imtiyozlar va soliq ma'muriyatchiligi yig'indisidir. Soliq tizimi — turli soliq turlari, soliq stavkalari, imtiyozlar hamda soliq ma'muriyatchiligidan iborat yaxlit mexanizmdir. Samarali soliq tizimi quyidagi tamoyillarga asoslanishi lozim:

- adolatlilik;
- shaffoflik;
- barqarorlik;
- iqtisodiy neytrallik.

Agar soliq yuki me'yordan ortiq bo'lsa, u iqtisodiy faollikni pasaytiradi, aksincha, juda past soliq yuki davlat byudjeti barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Soliq yuki iqtisodiyotdagi soliq to'lovlarining yalpi ichki mahsulotga nisbatini ifodalaydi. Soliq yukining yuqori bo'lishi ishlab chiqarishni cheklashi mumkin, past bo'lishi esa davlat byudjeti barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Shu sababli soliq yukini optimal darajada saqlash iqtisodiy siyosatning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

O‘zbekistonda soliq islohotlarining amaliy tahlili. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda soliq siyosati liberallashtirildi. Soliq stavkalari pasaytirildi, soliq turlari optimallashtirildi va soliq ma‘muriyatchiligi raqamlashtirildi. Bu jarayon quyidagi natijalarni ta‘minladi:

- yashirin iqtisodiyot ulushining qisqarishi;
- tadbirkorlik sub’ektlari sonining o‘shishi;
- davlat byudjeti daromadlarining barqaror o‘shishi.

Shu bilan birga, soliq bazasini kengaytirish va soliq intizomini kuchaytirish masalalari hanuz dolzarb bo‘lib qolmoqda.

Soliq tizimini takomillashtirish istiqbollari. Raqamli texnologiyalarni joriy etish soliq yig‘imlarining shaffofligini oshirishga xizmat qilmoqda. Elektron hisobot va avtomatlashtirilgan nazorat tizimlari soliq intizomini mustahkamlamoqda.

Soliq ma‘muriyatchiligini rivojlantirishda quyidagi yo‘nalishlar ustuvor hisoblanadi:

- raqamli soliq platformalarini joriy etish;
- soliq hisoboti jarayonlarini soddalashtirish;
- soliq to‘lovchilar bilan hamkorlik modelini kuchaytirish.

Bu chora-tadbirlar soliq yig‘imlarining samaradorligini oshirish bilan birga, biznes muhitini yaxshilashga xizmat qiladi.

Soliq siyosatini uzoq muddatli prognozlash iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlashga xizmat qiladi. Bu investitsiya muhitini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega.

Soliq to‘lovchilarga maslahat berish, axborot xizmatlarini rivojlantirish soliq tizimi samaradorligini oshiradi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, soliq tizimi milliy iqtisodiyotni barqaror rivojlantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan soliq islohotlari iqtisodiy o‘shishni qo‘llab-quvvatlashga xizmat qilmoqda. Kelgusida soliq yukini optimallashtirish, soliq ma‘muriyatchiligini takomillashtirish va soliq siyosatining samaradorligini oshirish ustuvor vazifa bo‘lib qoladi.

Xulosa qilib aytganda, soliq tizimi iqtisodiyotni tartibga solishning eng muhim instrumentlaridan biri hisoblanadi. O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan soliq islohotlari milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga xizmat qilmoqda. Kelgusida soliq yukini optimallashtirish, soliq ma‘muriyatchiligini yanada takomillashtirish va soliq siyosatining prognozlash qobiliyatini oshirish ustuvor vazifa bo‘lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi. – T.: Adolat, 2024.
2. Mirziyoev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – T.: O‘zbekiston, 2021.
3. World Bank. "Uzbekistan Economic Monitor 2024".
4. Davlat byudjeti to‘g‘risidagi yillik hisobotlar.